



دانشگاه الزهرا (س)

دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی

پایان‌نامه جهت اخذ کارشناسی ارشد

رشته جامعه‌شناسی

عنوان:

بازنمایی دین و چهره‌ی دین‌دار در رمان‌های فارسی جدید

تحلیل موردی رمان‌های مصطفی مستور

استاد راهنما:

سرکار خانم دکتر باستانی

دانشجو:

فاطمه ابراهیم زاده

شهریور ۱۳۸۹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ





دانشگاه الزهرا (س)

دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی

پایان نامه جهت اخذ کارشناسی ارشد

رشته جامعه‌شناسی

عنوان:

بازنمایی دین و چهره‌ی دین‌دار در رمان‌های فارسی جدید

تحلیل موردی رمان‌های مصطفی مستور

استاد راهنما:

سرکار خانم دکتر باستانی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر گودرزی

دانشجو:

فاطمه ابراهیم زاده

شهریور ۱۳۸۹

کلیه دستاوردهای این تحقیق  
متعلق به دانشگاه الزهراء (س) است.

با تشکر از اساتید گرامی؛ استاد محترم راهنما، سرکار خانم دکتر باستانی و همچنین جناب آقای دکتر گودرزی، استاد محترم مشاور که در فراز و نشیب انجام این پایان نامه همراه و راهنمای من بودند و بدون راهنمایی‌های ایشان، انجام این پژوهش عملی نمی‌شد.

همچنین فرصت را مغتنم می‌دانم که از خانواده‌ام به صورت ویژه تشکر و قدردانی کنم؛ از مادر و پدر عزیزم، خواهرم و همسرم، به خاطر زحمات زیادی که کشیدند، سپاسگزارم. در شرایط خاصی که این پایان نامه به اتمام رسید، کمک و پشتیبانی آن‌ها بی‌اندازه تأثیرگذار بود و انجام این پایان نامه، مدیون آن عزیزان است.

در پایان لازم می‌دانم از همه اساتیدی که در مراحل مختلف انجام این پایان نامه، از راهنمایی‌هایشان بهره‌مند شدم، از جمله خانم دکتر سارا شریعتی تشکر کنم. همچنین از اساتید محترم داور؛ سرکار خانم دکتر مهدی زاده و جناب آقای دکتر سراج زاده، به خاطر نکاتی که در جهت بهبود این تحقیق متذکر شدند، تشکر می‌کنم.

چکیده:

در سال‌های اخیر رمان‌هایی با مضامین دینی، از استقبال چشمگیر خوانندگان برخوردار بوده‌اند. از آن جایی که رمان به عنوان یک رسانه، بر درک افراد از خود و محیط پیرامون اثر می‌گذارد، محقق می‌تواند متن رمان را به عنوان منبعی که بر درک افراد از دین و دینداری مؤثر است، مورد تحلیل قرار دهد. این تحقیق قصد دارد «بازنمایی دین و چهره‌ی دیندار در رمان‌های فارسی دهه‌ی اخیر» را از طریق مطالعه‌ی موردی رمان‌های مصطفی مستور، بررسی کند. از آنجایی که همه‌ی رمان‌های این نویسنده، پرمخاطب و دارای مضامین دینی است و زمان روایت شده در آن‌ها به دوره‌ی کنونی نزدیک است، به عنوان مورد پژوهش انتخاب شده است.

در این تحقیق برای تحلیل متن رمان‌ها از روش نظریه‌مبنایی استفاده شده است. به این ترتیب برای بررسی بازنمایی دین و چهره‌ی دیندار در رمان‌ها از طریق کدگذاری باز و محوری، به توصیفی منسجم و روشمند از دین در رمان‌ها و همچنین تیپولوژی‌ای از شخصیت رمان‌ها با تأکید بر شخصیت‌های دیندار- به دست می‌آید.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که دین در رمان‌های مستور بیشتر به شکل ایمان، معنویت و اخلاق بازنمایی شده است. همچنین دین بیشتر به شکل پدیده‌ای فردی مطرح شده و نقش شریعت کمرنگ است. در مدل ساخته شده بر اساس کدگذاری محوری، «تجربه‌ی بحران» به عنوان پدیده‌ی اصلی مطرح شده، و تجربه‌ی مرگ، رنج، شر و دغدغه‌های وجودی به عنوان شرایط علی که به تجربه‌ی بحران می‌انجامد، مورد بحث قرار گرفته‌اند. «ناتوانی در تأویل» به عنوان پیامد اصلی تجربه‌ی بحران، در رمان‌ها مورد تأکید قرار گرفته و سایر پیامدهای بحران به عنوان پیامدهای ثانویه در نظر گرفته شده‌اند. به دلیل اهمیت بحث تجربه‌ی بحران و توانایی تأویل در یافته‌های تحقیق، نظریات دین و معنا اهمیت می‌یابند و همچنین با توجه به اهمیت ایمان و نگاه مستور به ارتباط ایمان با عقل و دانایی، ایمان‌گرایی مورد اشاره قرار گرفته است.

کلیدواژگان: بازنمایی، نظریه‌مبنایی، نظریات دین و معنا، ایمان‌گرایی، ایمان، معنویت، اخلاق.





## فهرست مطالب

۱	<b>فصل اول – کلیات</b>
۲	۱-۱ مقدمه
۲	۲-۱ طرح مسئله
۷	۳-۱ سؤالات تحقیق
۱۰	۴-۱ ضرورت‌های پژوهش
۱۱	۵-۱ اهداف پژوهش
۱۳	<b>فصل دوم – ادبیات تحقیق</b>
۱۴	۱-۲ مقدمه
۱۵	۲-۲ بحث‌های مربوط به دین و دین‌داری
۱۵	۱-۲-۲ مباحث جامعه‌شناسی دین
۱۵	۱-۲-۲-۱ از «زوال دین» تا «بازگشت امر دینی»
۱۷	۲-۲-۲-۱ دین از نگاه دورکیم
۱۹	۳-۲-۲-۱ دین از نگاه ویر: با تأکید بر مباحث مربوط به دین و معنا
۲۵	۴-۲-۲-۱ دین و معنا
۲۸	۱-۴-۲-۲ دیدگاه گیرتس درباره‌ی دین و معنا
۳۱	۲-۴-۲-۲ دیدگاه برگر درباره‌ی دین و معنا
۳۴	۳-۴-۲-۲ دیدگاه لاکمن درباره‌ی دین و معنا

۳۵	۵-۱-۲-۲ جایگاه دین در جامعه‌ی جدید: بحث‌های برگر و لاکمن
۳۵	۱-۵-۱-۲-۲ برگر و خصوصی شدن دین
۳۷	۲-۵-۱-۲-۲ لاکمن و دین نامرئی
۳۸	۲-۲-۲ مباحث فلسفه دین
۳۸	۱-۲-۲-۲ مسئله‌ی شر در فلسفه‌ی دین
۳۹	۲-۲-۲ ایمان گرایی
۴۲	۳-۲ بحث‌های مربوط به مفهوم بازنمایی
۴۶	۴-۲ مباحث مربوط به جامعه‌شناسی ادبیات
۴۶	۱-۴-۲ مقدمه‌ای درباره‌ی ادبیات و رمان
۴۸	۲-۴-۲ تاریخچه‌ای از جامعه‌شناسی ادبیات
۴۹	۱-۲-۴-۲ جورج لوکاک
۵۱	۲-۲-۴-۲ لوسین گلدمن
۵۲	۳-۲-۴-۲ میخائیل باختین
۵۳	۳-۴-۲ رابطه‌ی رمان و واقعیت
۵۶	۵-۲ پیشینه‌ی پژوهش

## فصل سوم - روش تحقیق

۶۱	
۶۲	۳-۱ مقدمه
۶۳	۳-۲ نظریه‌ی مبنایی
۶۵	۱-۲-۳ عناصر نظریه‌ی مبنایی: مفاهیم، مقولات، گزاره‌ها

۶۵	۲-۲-۳ حساسیت نظری و اهمیت آن در نظریه‌ی مبنایی
۶۶	۳-۲-۳ کدگذاری نظری
۶۸	۱-۳-۲-۳ کدگذاری باز
۶۹	۲-۳-۲-۳ کدگذاری محوری
۷۱	۳-۳-۲-۳ کدگذاری انتخابی
۷۱	۴-۲-۳ نمونه‌گیری نظری
۷۲	۳-۳ بنیان‌های نظری تحقیق کیفی
۷۵	۴-۳ مورد پژوهش، رمان‌های مستور
۷۷	۵-۳ عملیاتی کردن روش

## ۸۱ فصل چهارم - تحلیل داده‌ها

۸۲	۱-۴ معرفی و خلاصه‌ی رمان‌ها
۸۲	۱-۱-۴ رمان روی ماه خداوند را ببوس
۸۳	۲-۱-۴ رمان استخوان خوک و دست‌های جذامی
۸۵	۳-۱-۴ رمان من گنجشک نیستم
۸۶	۲-۴ شرایط علی و پیامدهای تجربه‌ی بحران: مقولات، مفاهیم و ارتباط آن‌ها با یکدیگر
۸۸	۱-۲-۴ عوامل ایجاد بحران
۸۸	۱-۱-۲-۴ تجربه‌ی مرگ؛ عامل ایجاد بحران
۸۹	۲-۱-۲-۴ دغدغه‌های وجودی؛ عامل ایجاد بحران
۹۰	۳-۱-۲-۴ تجربه‌ی رنج؛ عامل ایجاد بحران

- ۹۲ ۴-۱-۲-۴ تجربه ی شرارت به عنوان عامل ایجاد بحران
- ۹۳ ۲-۲-۴ پیامدهای بحران
- ۹۳ ۱-۲-۲-۴ ناتوانی در تأویل (پیامد اولیه)
- ۹۵ ۲-۲-۲-۴ پیامدهای ثانویه
- ۹۸ ۳-۲-۴ پیامدهای ایمان
- ۱۰۰ ۳-۴ توضیح مقولات اصلی (در قالب پارادایم)
- ۱۰۰ ۱-۳-۴ عوامل ایجاد بحران
- ۱۰۰ ۱-۱-۳-۴ تجربه ی مرگ
- ۱۰۲ ۲-۱-۳-۴ تجربه ی شرارت انسان‌ها
- ۱۰۳ ۳-۱-۳-۴ تجربه ی رنج
- ۱۰۴ ۴-۱-۳-۴ دغدغه های وجودی
- ۱۰۵ ۲-۳-۴ شرایط مداخله گر
- ۱۰۵ ۱-۲-۳-۴ نبود ایمان و یقین
- ۱۰۹ ۲-۲-۳-۴ تنهایی و نبود عشق
- ۱۱۴ ۳-۲-۳-۴ زمان و مکان روایت شده در رمان‌ها
- ۱۱۶ ۴-۲-۳-۴ گسست از محیط و نبود آزادی
- ۱۱۷ ۳-۳-۴ پیامدهای بحران
- ۱۱۷ ۱-۳-۳-۴ پیامد اولیه ی بحران: ناتوانی در تأویل
- ۱۱۸ ۲-۳-۳-۴ پیامدهای ثانویه ی بحران
- ۱۱۸ ۱-۲-۳-۳-۴ ترس از مرگ

- ۱۱۹ ۲-۳-۳-۴ احساس بیگانگی با انسان‌ها
- ۱۲۰ ۳-۲-۳-۳-۴ احساس سردرگمی
- ۱۲۱ ۴-۲-۳-۳-۴ رنج روحی و جسمی
- ۱۲۲ ۵-۲-۳-۳-۴ ناامیدی
- ۱۲۲ ۶-۲-۳-۳-۴ گسست از محیط
- ۱۲۳ ۴-۳-۴-۴ استراتژی‌های حل بحران
- ۱۲۳ ۱-۴-۳-۴-۴ استراتژی‌های موفق
- ۱۲۳ ۱-۱-۴-۳-۴-۴ غلبه بر ترس از مرگ
- ۱۲۶ ۲-۱-۴-۳-۴-۴ یافتن معنای زندگی در پرتو معنویت و اخلاق
- ۱۳۰ ۲-۴-۳-۴-۴ استراتژی‌های ناموفق
- ۱۳۰ ۱-۲-۴-۳-۴-۴ استفاده از دانایی و علم برای رسیدن به پاسخ
- ۱۳۲ ۲-۲-۴-۳-۴-۴ روی آوردن به هنر و ادبیات: استراتژی موفق یا ناموفق؟
- ۱۳۴ ۴-۴-۴ تیپولوژی شخصیت‌ها
- ۱۳۴ ۱-۴-۴-۴ شخصیت‌های بدون تجربه‌ی بحران
- ۱۳۴ ۱-۱-۴-۴-۴ شخصیت‌های دیندار/مؤمن
- ۱۳۵ ۱-۱-۴-۴-۴ شخصیت با ایمان پیشینی
- ۱۳۵ ۲-۱-۴-۴-۴ شخصیت مؤمن و هدایت‌کننده
- ۱۳۶ ۲-۱-۴-۴-۴ شخصیت‌های زن
- ۱۳۷ ۳-۱-۴-۴-۴ شخصیت‌های جداافتاده از خوبی؛ شرور، سرکوبگر یا خوشگذران
- ۱۳۸ ۲-۴-۴-۴ شخصیت‌های دچار بحران

- ۱۳۹ ۱-۲-۴-۴ شخصیت های حل کننده ی بحران
- ۱۴۰ ۲-۲-۴-۴ شخصیت های ناتوان در حل بحران
- ۱۴۱ ۵-۴ تحلیل شخصیت ها
- ۱۴۱ ۱-۵-۴ نمونه ای از شخصیت های دیندار در رمان
- ۱۴۱ ۱-۱-۵-۴ نمونه ی شخصیت با ایمان پیشینی
- ۱۴۴ ۲-۱-۵-۴ نمونه ی شخصیت های مؤمن و هدایت کننده
- ۱۴۶ ۲-۵-۴ یونس؛ شخصیتی با سابقه مذهبی و دچار بحران ایمان
- ۱۴۹ ۳-۵-۴ دکتر محسن پارسا: نمونه ی شخصیت ناتوان در حل بحران
- ۱۵۱ ۴-۵-۴ مهرداد و جولیا: حل بحران با ایمان به قدرت خدا
- ۱۵۳ ۵-۵-۴ دانیال (استخوان خوک و دستهای جذامی): ملحد یا عارف؟
- ۱۵۸ ۶-۵-۴ کیانوش و سوسن: ارتباط عشق با خداوند
- ۱۵۹ ۶-۴ جمع بندی

## فصل پنجم - نتیجه گیری

- ۱۶۱ ۱-۵ خلاصه و نتیجه گیری
- ۱۶۹ ۲-۵ محدودیت ها
- ۱۷۰ ۳-۵ پیشنهادات

## ۱۷۱ فهرست منابع

## ۱۷۷ پیوست ها

فصل اول

کلیات

## ۱-۱ مقدمه

از نظر گروهی از نظریه پردازان جامعه‌شناسی ادبیات، واقعیت اجتماعی و یا ساختارهای آن در ادبیات منعکس می‌شوند و محقق می‌تواند به‌جای واقعیت عینی بیرونی، بازتاب آن را در ادبیات جستجو کند. گروه دیگری از نظریه پردازان این حوزه، به دلیل درک متفاوتی که از جهان اجتماعی و روش مطالعه‌ی آن دارند، با چنین نظری موافق نیستند؛ از نظر اینان واقعیت بیرونی چون توده‌ای بی‌شکل است که در نگاه ناظر و به وسیله‌ی مقولات ذهنی وی کم‌کم به نظم درمی‌آید، به بیان دیگر بدون وجود مقولات و مفاهیم در ذهن سوژه، واقعیت عینی قابل شناختی وجود ندارد. در این نگاه ادبیات می‌تواند فراهم‌کننده‌ی مفاهیمی باشد که از طریق آن‌ها واقعیت قابل درک می‌شود. مدافعان نظریه‌ی بازنمایی در ادبیات، چنین دیدی به جهان بیرون و روش مطالعه‌ی آن دارند و در نتیجه در ادبیات به دنبال بازتاب واقعیت عینی نیستند بلکه به ادبیات به‌عنوان یکی از منابعی که امکان نظم بخشیدن به واقعیت بی‌نظم بیرونی را فراهم می‌کند، می‌نگرند. از این منظر است که پژوهش حاضر قصد دارد از رمان به عنوان منبع افزایش شناخت و بصیرت درباره‌ی جامعه بهره گرفته و با رویکرد بازنمایی، پژوهشی را در حوزه‌ی جامعه‌شناسی ادبیات به انجام رساند.

## ۱-۲ طرح مسئله



همان‌گونه که اشاره شد فهم افراد از جهان بدون واسطه صورت نمی‌گیرد و واسطه‌هایی لازم اند تا واقعیت بی‌شکل و نامنظم خارجی، در نگاه فرد سامان یابد و فرد بتواند واقعیت را درک کند. رسانه‌ها نقش چنین واسطه‌هایی را ایفا می‌کنند و بر شناخت و درک افراد از دنیای پیرامون خود تأثیر می‌گذارند.

ادبیات می‌تواند به‌عنوان یکی از منابع فراهم‌آورنده‌ی امکان درک واقعیت، یا به عبارتی یکی از سازندگان «واقعیت» مطرح باشد. از این رو ادبیات می‌تواند همچون منبعی در اختیار محقق اجتماعی قرار گیرد تا از طریق آن امکان دست‌یابی به بصیرتی درباره‌ی واقعیت ساخته شده‌ی اجتماعی فراهم شود. به بیان ساده‌تر ادبیات می‌تواند منبع شناخت جامعه قرار گیرد، اما نه به این دلیل که واقعیت جامعه در ادبیات بازتاب می‌یابد.

این نحوه‌ی نگرش در خصوص نسبت رسانه‌ها و واقعیت، ناشی از تحول در برداشت از زبان است که تحت عنوان «چرخش زبان شناختی» در غرب رخ داده است. در این برداشت جدید، زبان نه امری شفاف برای انعکاس معنا و واقعیت، که سازنده‌ی واقعیت و معنا است. در این نگاه رسانه‌ها همچون آینه برای انعکاس واقعیت عمل نمی‌کنند، بلکه بر ساخت اجتماعی واقعیت تأثیر می‌گذارند. (مهدی‌زاده، ۱۳۸۷)

از میان گونه‌های ادبی متفاوت، رمان قابلیت تحقیق بیشتری دارد، چرا که رمان، ژانر ادبی جامعه مدرن است که با رشد فردیت نسبت مستقیم دارد. (وات، ۱۳۷۹) علاوه بر آن، از آنجا که

«روایت» ابزار اصلی ما برای درک وقایع است، رمان نسبت به سایر گونه‌های ادبی، تأثیر بیشتری بر درک افراد از پیرامون خود می‌گذارد.

این تحقیق قصد دارد به بازنمایی دین و چهره‌ی دیندار در رمان‌های دهه‌ی اخیر پردازد. برای این که چنین موضوعی به‌عنوان یک تحقیق جامعه‌شناسانه، مورد بررسی قرار گیرد، توجه به چند مسئله ضروری است؛ در واقع صرف نظر از اهمیت بررسی رمان به‌عنوان یکی از اشکال بازنمایی - که در بالا به آن اشاره شد- برای طرح این موضوع به‌عنوان یک مسئله در جامعه‌شناسی ادبیات، دو شرط کلی لازم به نظر می‌رسد: اول، اهمیت موضوع مورد بررسی در جامعه‌ی ای که تحقیق در آن انجام می‌شود؛ و دوم این که باید امکان ردیابی این موضوع مهم و قابل طرح، در رمان‌های منتشرشده در دوره‌ی مورد نظر وجود داشته باشد. هر دو شرط، در جامعه‌ی ما وجود دارد؛ دین یکی از واقعیت‌های اجتماعی مهم و قابل توجه در جامعه‌ی ما است و از طرف دیگر رمان‌هایی با مضامین دینی برای چنین بررسی‌ای وجود دارد.

از آنجایی که موضوع مورد بررسی، دین و دینداری در رمان‌ها است، توجه به حوزه‌ی جامعه‌شناسی دین ضروری به نظر می‌رسد؛ بسیاری از تحقیقات انجام شده در حوزه‌ی جامعه‌شناسی دین، پیرامون سنجش میزان دینداری و بررسی چگونگی اشکال دینداری حاکی از این است که افراد مورد مطالعه در بعد اعتقادات دینی پایبندی بیش‌تر و در بعد عملی دین و اجرای مراسم و مناسک مذهبی پایبندی کم‌تری داشته‌اند. هم‌چنین نتایج این تحقیقات نشانگر مواردی چون ظهور سبک‌های مختلف دینداری (مرشدی، ۱۳۸۴)، آگاهی افراد از تکثر دینی و وجود قرائت‌های مختلف دینی

(سعیدی، ۱۳۸۴)، خصوصی و فردی شدن دینداری (حبیب زاده، ۱۳۸۴)، گسترش تمایلات شخصی‌تر نسبت به دین (سراج زاده، ۱۳۸۳) و وجود دینداری سکولار و یا دینداری مدرن (نیک پی و خسروخاور، ۱۳۸۲) بوده است. (به نقل از غلامی زاده بهبهانی، ۱۳۸۵)

از طرف دیگر، در سال‌های اخیر شاهد انتشار رمان‌هایی هستیم که به‌نوعی دارای مضامین دینی بوده و از استقبال مخاطبین برخوردار شده‌اند؛ رمان *روی ماه خدا/وند را بیوس* اولین رمان مستور از سال ۸۱ تا امروز، سی و یک بار - تقریباً به تعداد صد و سی هزار نسخه - به چاپ رسیده است. این تعداد برای رمانی که ویژگی‌های معمول رمان‌های عامه پسند را ندارد، کاملاً قابل توجه و نشانه‌ی استقبال گسترده‌ی خوانندگان است. استقبال مخاطب از چنین رمان‌هایی اهمیت بررسی را بیشتر می‌کند، چرا که می‌توان فرض کرد مخاطب این رمان‌ها دغدغه‌هایی مشابه مسائل مطرح شده در رمان دارند و رمان توانسته به نحوی به دغدغه‌های مخاطب بپردازد.

پژوهش حاضر قصد ندارد به دلایل روی آوردن مخاطبان به چنین رمان‌هایی بپردازد و ادعا ندارد که تنها مضمون دینی موجود در رمان‌ها است که باعث استقبال مخاطبان شده است؛ چنین بحث‌هایی به بررسی مجزایی بر روی مخاطبان رمان‌ها نیازمند است. صرف نظر از چنین تدقیقی درباره‌ی علت پرفروش بودن این رمان‌ها، می‌توان گفت بررسی رمان‌هایی با مضمون دینی و مؤثر بر درک افراد از دین و دینداری، به عنوان پژوهشی جامعه‌شناختی قابل طرح بوده و پرفروش بودن رمان به دلیل استقبال مخاطب، اهمیت بررسی را بیش‌تر می‌کند.

سؤالی که پیش از آغاز پژوهش، از طریق توجه و مقایسه‌ی تحقیقات انجام شده درباره‌ی انواع جدید دینداری و هم‌چنین استقبال خوانندگان از رمان‌هایی با مضامین دینی، برای محقق ایجاد شده بود، این بود که آیا ارتباطی بین این دو مسئله وجود دارد؟ یعنی آیا شکل خاص طرح دغدغه‌های دینی در رمان‌های مزبور، با واقعیت دینداری (به خصوص دینداری‌های جدید) در جامعه‌ی ما نسبتی دارد یا خیر؟ این سؤال سرآغاز انجام تحقیقی در حوزه‌ی جامعه‌شناسی ادبیات شد که موضوع بررسی‌اش، به حوزه‌ی جامعه‌شناسی دین تعلق دارد؛ بازنمایی دین و چهره‌ی دیندار در رمان‌های دهه‌ی اخیر.

بررسی این موضوع را به دلایل خاص روش‌شناختی و هم‌چنین امکانات موجود برای پژوهشی در این سطح، به مطالعه‌ی موردی رمان‌های یک نویسنده محدود کردیم؛ مطالعه‌ی موردی، امکان بررسی عمیق و منسجم بر روی مورد خاص را فراهم می‌کند، بدون این که ادعایی مبنی بر تعمیم یافته‌ها به دیگر موارد داشته باشد. هم‌چنین در صورتی که انتخاب مورد، با دلایل کافی همراه شود، می‌تواند مقدمه‌ای برای یک پژوهش مستحکم و غنی باشد و امکان یافتن بصیرت درباره‌ی موضوع مورد مطالعه را فراهم آورد.

پس از بررسی اولیه رمان‌های با مضامین دینی، رمان‌های مستور به دلیل دارا بودن ویژگی‌هایی، برای مطالعه و بررسی انتخاب شدند: اولین و مهم‌ترین ویژگی رمان‌های وی، دارا بودن مضامین دینی است. ویژگی دوم رمان‌های این نویسنده این بود که همگی، اولین بار در دهه‌ی اخیر منتشر شده‌اند و به‌علاوه دوره‌ی بعد از انقلاب و جنگ را روایت می‌کنند. سومین ویژگی رمان‌های مستور که به‌عنوان مورد خاص تحقیق انتخاب شدند، استقبال چشمگیر خوانندگان از این رمان‌ها است. علاوه بر